

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Чичук Антоніни Петрівни на дисертаційне дослідження Кібича
Дениса Олександровича «Підготовка майбутніх учителів образотворчого
мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами
акмеологічних технологій» на здобуття наукового ступеня доктора
філософії (PhD) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь
знань 01 Освіта, педагогіка**

Актуальність обраної теми та її зв'язок з відповідними планами галузей науки. На сучасному етапі в Україні одним із стратегічних напрямів процесу державотворення є реформування всієї системи вищої освіти. Швидкі глобалізаційні та інтеграційні процеси в нинішньому світі впливають не лише на економічне і політичне життя нашої держави. Вони суттєво визначають тенденції розвитку вітчизняної системи освіти, зокрема, зумовлюють потребу переосмислення і перебудову підготовки майбутніх фахівців. Сьогодні на перший план виходять здатності максимально ефективно розв'язувати новопосталі життєві завдання і проблеми, успішно комунікувати, продуктивно взаємодіяти в соціумі на засадах культуровідповідних комунікативних норм і традицій.

Суспільство потребує нового якісного рівня освітньої галузі, який відповідав би світовим стандартам, сприяв створенню конкурентоспроможної, розвиненої особистості. Модернізація у сфері освіти, яка пов'язана з формуванням людини нової формації, ставить особливі вимоги до вчителів. Адже вони стоять у витоків формування майбутньої нації. Тому в Україні гостро ставиться питання про перебудову освіти, удосконалення системи освіти і підготовки фахівців для роботи в ній. З цією метою потрібно вирішити проблему осучаснення змісту освіти та підвищення ефективності навчання і виховання майбутніх учителів, зокрема вчителів образотворчого мистецтва, які зможуть створювати сучасне освітнє середовище в Новій українській школі та творчо застосовувати в реалізації культуровідповідної художньо-комунікативної діяльності новітні підходи в умовах інформаційного суспільства.

Незважаючи на досягнення, які є в Україні, підготовка майбутніх вчителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій висвітлена недостатньо як на

рівні навчальних предметів, так і на рівні всієї педагогічної діяльності.

З огляду на це, дисертація Кібіча Дениса Олександровича «Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій» є актуальною, доцільною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (реєстраційний номер № 0120U002014), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 4 від 28 жовтня 2021 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Розкрито сутність феноменів «підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій», «підготовленість майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій»; уточнено зміст понять «комунікативна культура школяра» і «комунікативна культура вчителя образотворчого мистецтва»; визначено компоненти, критерії, показники і схарактеризовано рівні сформованості підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій; обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій; розроблено й апробовано модель і методику підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій.

Наукова новизна роботи. Аналіз дисертаційного дослідження Кібіча Дениса Олександровича дозволяє стверджувати про незаперечність наукової новизни для освітнього загалу, оскільки: уперше розроблено й науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій: спрямованість змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва на формування комунікативної культури; насичення комунікативних стратегій

освітнього процесу ЗВО акме-спрямованим технолого-методичним інструментарієм; актуалізація досвіду діалогового спілкування майбутніх учителів образотворчого мистецтва у художньо-педагогічній і квазіпрофесійній діяльності. Розкрито сутність феноменів «підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій» і «підготовленість майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій», визначено структуру (мотиваційно-аксіологічний, особистісний, гностичний, операційно-інструментальний компоненти), критерії (настановний, емоційно-регуляційний, когнітивний, діяльнісний), показники та рівні сформованості досліджуваної підготовленості. Розроблено модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій.

Уточнено сутність понять «комунікативна культура школяра» і «комунікативна культура вчителя образотворчого мистецтва».

Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у закладах вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в розроблені й експериментальній перевірці методики діагностики сформованості підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій та методики підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій з поетапним (змістовно-орієнтаційний, акме-технологічний, діалогово-інтеграційний) упровадженням визначених і обґрунтованих педагогічних умов, реалізованих через застосування презентаційного вебінару, майстерні, акме-тренінгу, рольової гри «Мистецький діалог», акме-технологій рефлексивного самоаналізу, партисипації, акмеологічного супроводу, інтермедіальної, проєктної тощо в межах діяльності лабораторії «Інновації в освіті».

Обраний дисертантом науково-категоріальний апарат відповідає змісту роботи. Об'єкт, предмет, сформульована мета, завдання, гіпотеза дослідження є чіткими, виваженими, такими, що мають логічний і цілком обґрунтований характер.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що процес підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: спрямованість змісту професійно-

педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва на формування комунікативної культури; насичення комунікативних стратегій освітнього процесу ЗВО акме-спрямованим технологічно-методичним інструментарієм; актуалізація досвіду діалогового спілкування майбутніх учителів образотворчого мистецтва у художньо-педагогічній і квазіпрофесійній діяльності.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети використано комплекс взаємопов'язаних наукових **методів дослідження**: теоретичні – вивчення й порівняльний аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми, що досліджується – для змістового наповнення ключового термінологічного апарату; системний аналіз, класифікація й узагальнення науково-теоретичних і практико-методичних даних – для визначення структури підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій; моделювання – для розроблення моделі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій; емпіричні – вивчення й узагальнення інноваційного педагогічного досвіду, анкетування, опитування, тестування, самооцінювання тощо, педагогічний експеримент – для визначення рівнів сформованості досліджуваної підготовленості, реалізації педагогічних умов, моделі й методики підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій; кількісний і якісний аналіз результатів дослідження з використанням методу математичної статистики (λ -критерій Колмогорова-Смирнова) – для верифікації отриманих експериментальних даних. Широкий вибір методів дослідження логічно доповнюють один одного, що дозволило досягнути поставлених цілей і завдань. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність наукової траєкторії дослідження.

Експериментальна база дослідження. Експериментальну роботу проведено на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д.Ушинського» і Криворізького державного педагогічного університету.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження дисертанта забезпечується: адекватною і оптимальною дослідницькою методологією,

системним аналізом теоретичного матеріалу; комплексним застосуванням якісних методів наукового пошуку; оптимальним терміном реалізації експериментальної роботи; оптимальним обсягом учасників експерименту; представницькою джерельною базою, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу закладів освіти України.

Матеріали дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (акт впровадження № 1795/04 від 05.09.2024 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження №08-483/3 від 23.09.2024 р.).

Дисертацію виконано на належному науковому рівні. Кібіч Денис Олександрович володіє науковими засадами проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали.

Зміст анотації, поданої українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Зміст і результати наукового дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у ЗВО, під час проходження здобувачами вищої педагогічної освіти ознайомлювальної й виробничої практик, виконанні курсових робіт, у післядипломній освіті вчителів образотворчого мистецтва для їхньої підготовки до формування комунікативної культури школярів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертаційної роботи є логічною. Дисертант ґрунтовно й послідовно віддзеркалює логіку основних завдань наукового пошуку. Робота складається з анотації, списку умовних скорочень, вступу, двох розділів, висновків з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (267 найменувань, із них 19 – іноземними мовами), 18 додатків на 61 сторінці. У тексті вміщено 4 рисунки, 12 таблиць. Загальний обсяг дисертації становить 285 сторінок, із них основного тексту – 179 сторінок.

Дисертаційна робота системно організована: чітко окреслено її об'єкт, предмет, мету і гіпотезу дослідження, забезпечено відповідність їм висновків, що логічно випливають із змісту основного тексту дисертації.

У **вступі** ретельно обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, чітко визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження, викладено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено

дані щодо впровадження результатів дослідження, особистий внесок автора, окреслено структуру дисертації.

У першому розділі за результатами аналізу наукових джерел доведена міждисциплінарність і широта комунікативної культури як предмета дослідження, що зумовлює різноаспектність його вивчення, представлення в науковому дискурсі й затребуваність у системі сучасної освіти. Визначення його сутнісних ознак потребувало уточнення понять «культура», «професійна культура» та «комунікативна культура». Показано, що всеохоплюючий фундаментальний характер феномену «культура» спричинює складність визначення і наявність багатовекторного розмаїття його інтерпретацій, серед яких основними виокремлено діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, семіотичний, особистісний, гносеологічний, синергетичний, соціологічний, психологічний, педагогічний, комунікативний аспекти. Доведено, що саме системний підхід до інтерпретації культури дозволяє синтезувати її найсуттєвіші сутнісні характеристики як надскладної системи, яка утворюється, існує та розвивається завдяки взаємоперетворенню, взаємозв'язку і взаємозалежності основних форм її існування (людська, діяльнісна і предметна).

Конкретизовано, що комунікативна культура як вид загальної культури проявляє себе у двох іпостасях: як соціокультурний і водночас особистісний феномен. Вона виступає «людським виміром суспільних і міжсуб'єктних відносин». Установлено, що комунікативна культура школяра як педагогічна категорія виявляє себе як динамічне особистісне утворення, базується на позитивному соціально-комунікативному досвіді і сприяє здійсненню школярами продуктивного інформаційного обміну на вербальному та невербальному рівнях.

Доведено, що комунікативна культура майбутнього вчителя образотворчого мистецтва є важливим складником його професійної культури та схарактеризовано її сутність.

Схарактеризовано сутність професійно-педагогічної підготовки й обґрунтовано наявність взаємозв'язку між якістю професійної підготовки і навчанням здобувачів освіти теоретичних основ мистецьких і психолого-педагогічних дисциплін та забезпеченням закладами вищої освіти умов для набуття ними досвіду вирішення завдань художньої і освітньо-педагогічної діяльності. Доведено, що в контексті започаткованого дослідження суттєвим результаом такої підготовки є підготовленість майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій. Розкрито й обґрунтовано її структурні

компоненти (особистісний, мотиваційно-аксіологічний, гностичний, операційно-інструментальний).

Аргументовано, що технологічний підхід є продуктивним щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів мистецтва, оскільки дозволяє моделювати навчання через освоєння і набуття як художньо-естетичного досвіду, так і досвіду педагогічної діяльності, соціального досвіду людства, у якому можна виділити такі рівні привласнення інформації, як досвід знань, досвід умінь і навичок, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Здійснений аналіз наукових джерел дозволив з'ясувати походження і визначити сутність ключових для технологічного підходу феноменів «технологія» і «педагогічна технологія». Доведено, що відмітними особливостями педагогічної технології є науковість, концептуальність, системність, інтегративність, цілісність, інноваційність, оптимальність, керованість, алгоритмічність, діагностичність, відтворюваність, результативність. Виокремлено як загальні умови реалізації у вищій педагогічній освіті технологічного підходу як механізму самореалізації змісту освіти, такі і специфічні щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Аргументовано продуктивність поєднання в освітньому процесі універсальних педагогічних технологій і освітніх технологій, які є специфічними саме для підготовки майбутніх учителів мистецької галузі, здатних передавати набутий художньо-естетичний досвід своїм учням, допомогти їм у нелегкій справі культуроосвоєння і культуротворення, розвитку художньо-творчих уподобань і здібностей, творчого самовираження й особистісного зростання, забезпечити продуктивно-комунікативний перебіг освітнього процесу, що забезпечує успіх художньо-педагогічної діяльності. Визначено сутність акмеологічного підходу, схарактеризовано особливості й доведено формувальний потенціал акмеологічних технологій щодо підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів.

Визначено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій як комплекс продуманих, обґрунтованих, спеціально організованих цілеспрямованих обставин, створених у межах освітнього середовища закладу вищої освіти, що сприяють результативній професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій.

У другому розділі для оцінювання продуктивності процесу професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів, результатом якої є їхня відповідна підготовленість, розроблено й обґрунтовано згідно з її структурою систему критеріїв і показників. Виокремлено настановний критерій мотиваційно-аксіологічного компонента підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій, що відображає сформованість особистісної мотивації та ціннісних орієнтацій, що лежать в основі професійної діяльності майбутнього педагога. Його показниками є: наявність професійно-педагогічної мотивації; ціннісна орієнтація на формування комунікативної культури; професійно зорієнтована спрямованість особистості. Критерієм гностичного компонента досліджуваної підготовленості є когнітивний критерій, що віддзеркалює рівень знань і розуміння майбутнім учителем образотворчого мистецтва теоретичних основ і методів, необхідних для здійснення ефективної педагогічної діяльності, художньо-педагогічного спілкування, визначає його здатність оволодівати знаннями про комунікативну культуру та способи її формування засобами мистецтва. Показниками означеного критерію обрано: уявлення про сутність комунікативної культури та методичний тезаурус її формування; обізнаність про способи та методи ефективної художньо-педагогічної комунікації і рефлексивність. Критерієм операційно-інструментального компонента, що відображає операційну сторону підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій обрано діяльнісний з показниками: комунікативні здібності й уміння; уміння аналізувати, обговорювати, інтерпретувати твори мистецтва; володіння майбутніми вчителями образотворчого мистецтва акмеологічними технологіями. Критерієм особистісного компонента підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва є емоційно-регулятивний з показниками: емпатійність; комунікативність; комунікативна толерантність.

Діагностичний інструментарій, дібраний і розроблений згідно із зазначеними показниками включав: методику К. Замфір та А. Реана, розроблену автором анкети «Ціннісна орієнтація на формування комунікативної культури», орієнтаційну анкету Б. Басса, тестове завдання «Уявлення про сутність комунікативної культури та технолого-методичний тезаурус її формування», опитувальник «Обізнаність про способи та методи ефективної художньо-педагогічної комунікації» розроблені автором, методику визначення рівня рефлексивності А. Карпова, В. Пономарьової,

тест І.Гуменної для визначення комунікативних здібностей, опитувальник «Самооцінка сформованості вмінь аналізувати, обговорювати й інтерпретувати твори мистецтва», блок практичних завдань розроблені автором, методику діагностики рівня емпатії (за Є. Роговим), тест «Визначення рівня комунікативності», методику діагностики комунікативної толерантності (за В. Бойко). Отримані за результатами констатувального експерименту дані засвідчили необхідність формування підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій.

У розділі обґрунтовано й упроваджено модель і методику підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій. Модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій розуміємо як узагальнену структуру, що охоплює мету, зміст, педагогічні умови, технології та інші компоненти освітнього процесу й відображає основні етапи (змістовно-орієнтаційний, акме-технологічний, діалогово-інтеграційний) та інші складники підготовки, їх логічну послідовність і взаємозв'язки, демонструючи, як кожен елемент сприяє досягненню кінцевої мети – формуванню підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій.

Запропоновані модель і методика передбачають поетапну реалізацію педагогічних умов.

Порівняльний аналіз одержаних на констатувальному і підсумковому етапах дослідження результатів із застосуванням λ -критерію Колмогорова-Смирнова довів ефективність упровадження педагогічних умов, моделі і методики підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувача.

Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертантом.

Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог.

Рівень узагальнення результатів педагогічного наукового пошуку свідчать про зрілість автора як дослідника проблем педагогіки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих Денисом Олександровичем результатів, необхідно назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. На сторінках 157-158 дисертаційного дослідження описано результати констатувального етапу дослідження, які засвідчують переважно задовільний рівень підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій. На нашу думку, варто було б проаналізувати причини такого стану, що логічно дозволило б завершити цей підрозділ відповідними висновками.

2. Автором розроблено інформативну і цілком виважену модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій. Натомість вважаємо, що її результатом є не *рівні* підготовленості, а сама *підготовленість*.

3. До безперечних авторських здобутків належить методичний сервіс експериментальної методики підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій, у змісті якого недостатньо презентовано можливості та ресурси самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

4. Рукопис дисертації містить нечисленні стилістичні та орфографічні огріхи, що не порушують сприйняття тексту і основних положень дисертації.

Зазначимо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Кібіча Дениса Олександровича та мають рекомендаційний характер.

Загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка. Академічний плагіат відсутній.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 8 публікаціях автора (із них 6 одноосібних). Із них: 3 – у фахових наукових виданнях, 5 – апробаційного характеру.

Висновок. Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертаційна робота «Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до формування комунікативної культури школярів засобами акмеологічних технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Кібіч Денис Олександрович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці ІІ

А. П. Чичук

Підпис А. П. Чичук завіряю
Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці ІІ

Г. Рейплік